

Acad. Roy. Scienc. d'Outre-Mer
Biographie Belge d'Outre-Mer,
T. IX, 2015, col. 255-264

MAESEN (*Albert Alfons Leo*), Conservator Koninklijk Museum voor Midden-Afrika (Antwerpen, 02.03.1915 – Sint-Pieters-Woluwe, 20.02.1992). Zoon van Louis Mathias en De Buck, Alida Paulina.

Albert Maesen liep school te Antwerpen en volgde er de Grieks-Latijnse humaniora aan het Onze-Lieve-Vrouw College.

Tussen 1933 en 1937 studeerde hij kunstgeschiedenis en oudheidkunde aan de Rijksuniversiteit Gent.

In die periode doceerden aan het Hoger Instituut voor Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde o. a. de professoren August Vermeylen, Henry van de Velde en Frans Olbrechts.

Deze en andere professoren hebben een grote invloed gehad op de toenmalige studenten. Zo heeft

Albert Maesen zich, onder leiding van Frans Olbrechts, toegelegd op de etnische kunst, in het bijzonder op deze van West-Afrika.

Onmiddellijk na zijn studies in de kunstgeschiedenis en oudheidkunde werd hij in 1937 belast met de inrichting van de etnografische afdeling bij de Oudheidkundige Musea te Antwerpen.

Aan het einde van datzelfde jaar had hij, onder leiding van professor Olbrechts, mede de tentoonstelling „Kongo-Kunst” te Antwerpen voorbereid. Er werden ongeveer duizend vijfhonderd kunstvoorwerpen tentoongesteld.

Albert Maesen schreef in de catalogus van de tentoonstelling het artikel „Kunststijlen in Kongo”. Deze tentoonstelling is van groot belang geweest voor de verdere studie van de Kongokunst en voor later veldwerk in deze discipline.

In de loop van de jaren 1938-1939 had Frans Olbrechts de „Belgische Ivoorkustexpeditie” georganiseerd. Deze expeditie vond plaats onder de auspiciën van het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek, de Rijksuniversiteit Gent en het Museum Vleeshuis te Antwerpen.

Albert Maesen heeft aan deze expeditie, die in november 1938 vertrok, deelgenomen. Van 2 januari 1939 tot september 1939 had hij als hoofdkwartier Korhogo bij de Senufo-bevolkingsgroep waar hij etnologisch werk verrichtte en in het bijzonder de kunst bestudeerde.

Hij heeft bij de Senufo tal van beelden en maskers verzameld. Deze en andere etnografica werden gedeponeerd in musea te Antwerpen, Gent en Tervuren.

De „Belgische Ivoorkustexpeditie” diende, wegens oorlogsomstandigheden, voortijdig te worden stopgezet in september 1939.

Albert Maesen, die zijn legerdienst in 1936-1937 bij de artillerie had volbracht, nam in mei 1940 deel aan de achttiendaagse veldtocht. Tot in december 1940 was hij krijgsgevangene in Duitsland.

Van 1941 tot 1947 werkte hij als vrijwillig medewerker in het Museum van Belgisch-Kongo te Tervuren.

Na het einde van de oorlog kwamen de activiteiten in verband met Afrika terug op gang, zoals: leergangen voor de koloniale loopbaan, reizen, tentoonstellingen, publicaties.

Op 12 november 1946 promoveerde Albert Maesen tot doctor in de kunstgeschiedenis en oudheidkunde met de dissertatie „De plastiek van de Senufo van de Ivoorkust (Frans West-Afrika)”.

In 1946 verscheen het werk van Frans Olbrechts „Plastiek van Kongo”, met op de titelbladzijde de vermelding „met de medewerking van Dr Albert Maesen”. In dit werk worden de morfologie, de functie, de rol van de sculpteur, het stijlgebied en de esthetische aspecten van kunstwerken bestudeerd.

Het werk werd in vakkringen ten zeerste gewaardeerd. In 1959 verscheen een Franse vertaling onder de titel „*Les arts plastiques du Congo*” en in 1982 een Engelse vertaling onder de titel „*Congolese Sculpture*”.

Inmiddels had Albert Maesen in 1945 een leeropdracht bekomen aan het Instituut voor Sociale Koloniale Vorming te Brussel. Hij gaf er de cursus „*Ethnographie du Congo belge et du Ruanda-Urundi*”.

In 1947 werd hij belast met twee cursussen aan de School van Administratie van Congo en Ruanda-Urundi.

Het betrof de cursussen „Kunst en Letterkunde” en „Etnologie”. Hij heeft deze cursussen gegeven in beide taalstelsels.

In 1948 vond te Brussel het *Congrès international des Sciences anthropologiques et ethnologiques* plaats. Het was het derde in deze reeks congressen.

Frans Olbrechts was secretaris-generaal van het congres. Albert Maesen hield er twee mededelingen: „*La fonte à la cire perdue en Haute Côte d'Ivoire*” en „*La sculpture dans la vie sociale chez les Senufo de la Côte d'Ivoire*”.

Inmiddels was Albert Maesen in 1947 benoemd tot geattacheerde aan het Museum van Belgisch-Kongo.

In 1949 vond te Antwerpen de „Koloniale Foor” plaats. A. Maesen publiceerde voor deze tentoonstelling de tekst „Beeldende kunst in Kongo”.

In 1950 werd te Rome de „Vatikaanse Tentoonstelling” gehouden. A. Maesen publiceerde hiervoor de tekst „Een traditionele kunst in Belgisch-Kongo: de beeldhouwkunst” in „De kunst van Belgisch-Kongo en Ruanda-Urundi”. Deze catalogus verscheen eveneens in het Frans, het Engels en het Italiaans.

Voor de periode 1950-1960 kunnen wij een aantal activiteiten van Albert Maesen vermelden: wetenschappelijke zendingen, congressen, tentoonstellingen, leeropdrachten en publicaties.

In 1952 heeft hij deelgenomen aan het vierde *Congrès international des Sciences anthropologiques et ethnologiques*, dat gehouden werd te Wenen.

Van juli 1953 tot augustus 1955 verbleef hij in Belgisch-Kongo voor wetenschappelijk onderzoek. Dit verblijf voerde hem doorheen het land van west naar oost. Hij kwam er in contact met een tachtigtal bevolkingsgroepen en verzamelde er een achthonderdtal voorwerpen van de materiële cultuur alsook kunstwerken. Over elk van deze objecten werd ter plaatse onderzoek verricht. Aan deze studiereis heeft ook mevrouw Maesen deelgenomen.

Aan het einde van zijn tweejarig verblijf in Kongo woonde Albert Maesen de *Conférence interafricaine des Sciences humaines* bij. Deze conferentie werd gehouden te Bukavu in augustus-september 1955. Frans Olbrechts was de voorzitter van dit congres. Er werden

inleidende rapporten ingediend, o.a. over „*Art et technologie*”, waarin over werk van Albert Maesen sprake was.

In 1956 werd in het Museum van Belgisch-Kongo te Tervuren een tentoonstelling gehouden in het kader van de *Semaine internationale des Musées*. Op deze tentoonstelling werden objecten getoond die Albert Maesen tijdens zijn studieverblijf van 1953-1955 verzameld had.

Een ander evenement waaraan A. Maesen heeft medegewerkt was de tentoonstelling gewijd aan de geschenken die Z. M. Koning Boudewijn tijdens zijn eerste Kongoreis ontving. Deze tentoonstelling werd in 1955 gehouden in het Koninklijk Museum van Belgisch-Kongo.

Ter gelegenheid van de Wereldtentoonstelling te Brussel in 1958 werd in de sectie „Belgisch-Kongo en Ruanda-Urundi” (groep: De kunst en haar uitdrukkingsmiddelen) een vierhonderdtal objecten van de traditionele kunst geëxposeerd. Naar aanleiding hiervan verscheen van de hand van A. Maesen en F. Olbrechts de publicatie „Kunst in Kongo: Algemene Wereldtentoonstelling te Brussel”.

Naar aanleiding van een tentoonstelling gehouden te Oslo in 1956, publiceerde A. Maesen (met F. Olbrechts) „*Kongokunst: Kunst og kunstindustri fra Belgisk Kongo*”. Voor een tentoonstelling gehouden te Rome schreef A. Maesen een „*Introduzione*” in de catalogus *Arte del Congo*.

Tussen 1949 en 1953 schreef Albert Maesen een reeks artikels in het weekblad *L'Eventail* (Brussel) onder de titel „*L'acquisition de la semaine au Musée du Congo belge*”.

In deze periode schreef hij nog enkele studies die verband hielden met zijn navorsingswerk op het terrein tussen 1953 en 1955. Deze studies betreffen vooral de Holo van Kwango (Zaire): „*Les Holo du Kwango. Notes succinctes*” (*Reflets du Monde*, Brussel), „De Ka-Lamba-instelling bij de Holo van zuidelijk Kwango” (*Handelingen van het XXIIste Vlaams Filologencongres*, Gent), „*Une herminette sculptée des Holo du Kwango*” (*Les Beaux-Arts*, Brussel).

In 1958 overleed Frans Olbrechts. Van 1947 af was hij directeur geweest van het Koninklijk Museum van Belgisch-Kongo. Albert Maesen schreef in een hulde-nummer aan Frans Olbrechts van het tijdschrift *Congo-Tervuren* een belangrijk artikel over zijn leermeester onder de titel „*Note sur la vie et la pensée de Frans Olbrechts*” (1958).

Wat de loopbaan van Albert Maesen betreft, dient vermeld dat hij in 1952 aan de Katholieke Universiteit Leuven belast werd met de cursus „Kunst van de Primitieven”. In 1954 werd hij tot conservator bevorderd bij het Museum te Tervuren dat sedert 1952 „Koninklijk Museum van Belgisch-Kongo” heette.

In juni 1960 werd Belgisch-Kongo onafhankelijk. De naam „Koninklijk Museum van Belgisch-Kongo” werd veranderd in „Koninklijk Museum voor Midden-Afrika” (KMMA).

Congo-Tervuren, het tijdschrift uitgegeven onder de auspiciën van de „Vrienden van het Museum”, veranderde eveneens van naam en werd *Afrika-Tervuren*.

Zoals uit deze benamingen blijkt, werd naar veruiming gestreefd. A. Maesen, met zijn ervaring van Centraal- en West-Afrika, was op deze veruiming goed voorbereid.

Wanneer wij de periode 1960-1969 van het leven van A. Maesen overschouwen, dan zien wij dat tentoonstellingen, lezingen, congressen en publicaties elkaar opvolgen.

Te Parijs werd in 1960 het zesde *Congrès international des Sciences anthropologiques et ethnologiques* gehouden in het *Musée de l'Homme*. Albert Maesen heeft hieraan deelgenomen.

Tijdens het zevende *Congrès international des Sciences anthropologiques et ethnologiques*, dat te Moskou in 1964 plaatsvond, hield hij de volgende lezing „*Classification morphologique et diffusion du masque cloche en Afrique*”.

In het buitenland hield hij nog enkele lezingen: te Kopenhagen in 1960, te Genève in 1963, te Leiden in 1964 en te Bonn in 1966. Te Genève sprak hij over „*La sculpture congolaise*”. Te Leiden behandelde hij de „Kultuurgebieden en Struktuurtypen in Kongo”. Te Bonn handelde hij over „*Kunst aus Kongo in Sozio-Kultureller Beleuchtung*”.

In 1960 was een werk van Albert Maesen verschenen onder de titel „*Umbangu. Art du Congo au Musée Royal de Tervuren*”. In dit werk worden een vijftigtal werken van het Museum beschreven. Dit werk werd in vele publicaties over Afrikaanse kunst geciteerd en werd in 1969 herdrukt.

In het begin van de jaren zestig werden in het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika enkele tentoonstellingen georganiseerd onder leiding van Albert Maesen. Vooreerst dient de tentoonstelling „Moeder en kind in de kunst van Centraal-Afrika” van 1961 vermeld.

In de loop van hetzelfde jaar werd een tentoonstelling aan de *Collection André Ryckmans* gewijd. Op deze laatste tentoonstelling werden objecten uit de streek van Popokabaka geëxposeerd.

In 1963 werd in het KMMA een tentoonstelling georganiseerd over de kunst van Zwart Afrika. Het ging om een achthonderdtal objecten, uit openbare en privécollecties, van Afrikaanse landen andere dan Kongo. Over deze tentoonstelling verscheen een werk van Albert Maesen (met H. Van Geluwe) getiteld „*Art d'Afrique dans les collections belges*”.

Hij heeft eveneens in het buitenland aan tentoonstellingen medegewerkt. Te Kopenhagen (Lyngby) vond in 1960 een tentoonstelling plaats waaraan het KMMA deelnam met tweehonderd vierentachtig voorwerpen. Albert Maesen werkte er mee aan de catalogus „*Kunst fra Kongo*”.

In hetzelfde jaar werd in het Museum Kröller-Müller te Otterloo een verzameling niet-Europees beeldhouw- werk samengebracht. Het KMMA nam eraan deel met een vijftigtal objecten.

In 1966 vond in het KMMA de opening plaats van een nieuwe zaal gewijd aan de volkenkunde en de kunst der Afrikaanse volken buiten Kongo. De verwezen- lijking ervan geschiedde onder leiding van Albert Maesen.

Eveneens in 1966 werden aan Albert Maesen aan de Universiteit Lovanium (Kinshasa) twee cursussen toegewezen: „*Structures et institutions traditionnelles de l'Afrique*” en „*Technologie et arts de l'Afrique*”.

In de loop van 1967 ondernam hij navorsingswerk in Kameroen en Ivoorkust in gebieden waar hij dertig jaar tevoren was geweest.

In 1967 publiceerde hij de tekst „*Congo Art and Society*” in de catalogus van een tentoonstelling die gehouden werd te Minneapolis. Het KMMA nam deel aan deze tentoonstelling met tweehonderd objecten. Deze tentoonstelling werd ook gehouden te Baltimore, New York, Dallas, Milwaukee en Montreal.

Andere tentoonstellingen in het buitenland waaraan werd deelgenomen of die mee georganiseerd werden door het KMMA, waren o.m. de volgende: *Arts de l'Afrique et de l'Océanie* (Cannes, 1957), *Le Masque* (Parijs, 1959-1960), *Africa 100 Tribes, 100 Masterpieces* (Berlijn, 1964), *Festival des Arts Nègres* (Dakar, Parijs 1966), *Terre des hommes – Man and his World* (Montreal, 1967), *African and Afro-American Art* (New York, Buffalo, New Haven, 1968-1970).

Naar al deze tentoonstellingen werden objecten van het KMMA gestuurd. Aan een tentoonstelling gehouden te Amsterdam in het Museum van de Tropen in 1967-1969 werd deelgenomen met driehonderd vijfen- twintig objecten.

In 1969 werd Albert Maesen benoemd tot hoofd van de Afdeling Etnografie van het KMMA. Tot aan zijn opruststelling in 1980 heeft hij verder een grote activi- teit ontwikkeld.

In 1970 werd door het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika een expeditie naar Nigeria georgani- seerd. De bedoeling was vooral het Jukunvolk te bestuderen dat in het Benue- en Gongolagebied woont. Verschillende menswetenschappen kwamen aan dit project te pas, zoals: de archeologie, de etnologie, de ethohistorie, de musicologie, de linguïstiek en de

fysische antropologie. Albert Maesen bestudeerde, in het kader van dit project, in het bijzonder de kunst van de Jukun en van de Mumuye.

In 1971 werd hij benoemd tot buitengewoon docent aan de Katholieke Universiteit Leuven en werd er belast met de cursussen „Culturele Antropologie” en „Geschie- denis van de primitieve kunst en Afrikaanse kunst”.

Aan de *Université catholique de Louvain* werd hij als buitengewoon docent belast met de cursussen „*Anthropologie culturelle*” en „*Arts primitifs et art de l'Afrique*”.

Tijdens de jaren 1970-1971 en volgende was Albert Maesen beneficiant van een *research*contract van het Fonds voor Collectief Wetenschappelijk Onderzoek. Het betrof een project over ouderbeelden, familie- structuur en socio-religieus milieu.

In 1970 was hij benoemd tot hoofd van het Departement Culturele Antropologie van het KMMA.

Benevens de coördinatie van de werkzaamheden van het Departement Culturele Antropologie heeft Albert Maesen in die periode volgende studies gepubliceerd: „*Vingt-cinq sculptures africaines*” (1972), „Vijfen- twintig Afrikaanse kunstvoorwerpen (1972), „*Introduc- tion*” (in *Art de l'Afrique centrale*, 1972), „*Sculptures africaines*” (1974, ook verschenen in het Nederlands en het Engels), „*Une statue d'ancêtre Hembra*” (1974), „*Un masque du type Gitenga des Pende occidentaux du Zaïre*” (1975).

Aan het einde van zijn loopbaan was hij gedurende anderhalf jaar waarnemend directeur van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, een omvangrijke taak, als men bedenkt dat voor het wetenschappelijk onder- zoek alleen, het KMMA een zestal departementen telt.

In 1980 ging hij met rust met de titel van ereconser- vator. Na het einde van zijn loopbaan heeft hij evenwel zijn wetenschappelijk onderzoek onverminderd voort- gezet.

Eveneens in het buitenland werd zijn deskundig advies gevraagd inzake museumorganisatie. Zo heeft hij opdrachten vervuld te Dakar (*Musée, Institut fonda- mental d'Afrique noire*) in Abidjan (*Musée national de la Côte-d'Ivoire*). Hij is tevens in opdracht geweest te Kinshasa (*Institut des Musées nationaux du Zaïre*) in het raam van samenwerkingsakkoorden met het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika.

In een studie van 1982 getiteld „L. Cahen en Afrika na 1960” behandelt Albert Maesen de wetenschap- pelijke samenwerking van het KMMA met bepaalde Afrikaanse landen.

Hij publiceerde in deze periode nog volgende studies: „Twee regalia van de Luba uit de Afrikaanse verzame- ling” (Leuven, 1981), „*Statuaire et culte de fécondité chez les Lulua*” (Milano, 1982), „Een ongewoon archi- tectonisch detail. De figuratieve gevelrooster van de

Gbato, Z.W. Centrale Senefo" (1983), „*Lo scultore in Africa nera*" (1989).

In verband met een tentoonstelling gehouden te Leuven publiceerde hij (met P. Demoor-Van den Bossche en M. Vandermeulen) de studie „Zoeklicht op de kunst van West-Kongo" (1981). Naar aanleiding van een tentoonstelling gehouden te Florence verscheen van zijn hand de studie „*Le masque Korubla chez les Senefo centraux*".

In 1984 had Albert Maesen, samen met J. Vanbergen, de wetenschappelijke leiding van een tentoonstelling gehouden te Leuven. Van de hand van A. Maesen verscheen de publicatie „Traditionele Afrikaanse kunst: een honderdtal voorwerpen uit de verzameling van de Paters Jezuiten te Heverlee en de K.U. Leuven".

Naar aanleiding van een andere tentoonstelling gehouden te Leuven schreef hij de studie „Kronkonbali. Figuratieve terracotta uit West-Afrika met cadensen van José Vermeersch" (1991).

Aan dit overzicht van de loopbaan en het werk van Albert Maesen kunnen wij nog toevoegen dat hij lid geweest is van een aantal wetenschappelijke commissies en verenigingen.

Sedert 1971 was hij lid van de Wetenschappelijke Raad opgericht aan het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika.

Hij was lid van de Raadgevende Commissie van het Etnografisch Museum te Antwerpen. Sedert 1937 was hij lid van de Commissie van de Oudheidkundige Musea van Antwerpen.

Albert Maesen was lid van de Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde te Brussel.

Hij heeft mededelingen gehouden op Vlaamse-filologencongressen en is enkele keren lid geweest van het bureau van de sectie Volkenkunde.

In 1935 werd de *Commission pour la Protection des Arts et Métiers du Congo Belge et du Ruanda-Urundi* gesticht.

Deze commissie beoogde het bestuderen van de traditionele kunst, het beschermen van historische plaatsen en het steunen van moderne kunstuitingen. Deze commissie heeft ook de stichting van musea op Afrikaanse bodem beïnvloed. Sedert 1951, was hij lid van deze commissie.

Albert Maesen werd in 1964 geassocieerd en in 1971 werkend lid van onze Academie. In 1974 was hij vice-directeur en in 1975 directeur van de Klasse voor Morele en Politieke Wetenschappen.

Hij was houder van tal van eretekens en werd benoemd tot Grootofficier in de Leopoldsorde.

Albert Maesen is de auteur van een honderdtal publicaties. Deze publicaties handelen over kunstobjecten, objecten van de materiële cultuur, technieken en stijlgebieden. Hij is eveneens de auteur van etnografische nota's en behandelde ook de verhouding tussen kunst en maatschappij. Het gaat in deze studies over diverse etnische groepen van Centraal- en West-Afrika. Deze geschriften verschenen als afzonderlijke werken, catalogi van tentoonstellingen, artikels in binnen- en buitenlandse tijdschriften.

5 december 2006.

J. Jacobs.

Bron: JACOBS, J. 1997. Albert Maesen (1915-1992). *Meded. Zitt. Kon. Acad. Overzeese Wet.*, 43 (1): 77-87.

Affiniteiten: John Jacobs heeft A. Maesen gekend door contacten met het KMMA (Tervuren) sedert 1952 en als confrater in de KAOW sedert 1970.

* Les chiffres entre crochets [] se réfèrent aux notes en fin de notice.